

LIPA¹

Kaj je pomenila lipa ljudstvom srednje Evrope v daljni preteklosti?

Pri ljudstvih srednje Evrope je imela lipa že od nekdaj pomen svetega drevesa.

Bila je:

- drevo življenja,
- zdravja,
- modrosti in
- pravičnosti.

Pod njo so se:

- zbirali starešine,
- se posvetovali in
- razsojali.

Pod lipo se je smela govoriti le resnica.

Kaj je duhovnik in zgodovinar Josip Lavtižar v zapisu »Junaška dobav Slovencev – pod vaško lipo zapisal?

Duhovnik in zgodovinar Josip Lavtižar (1851-1943) je l.1935 v zapisu »Junaška doba Slovencev - Pod vaško lipo« zapisal: »Lipa je bila starim Slovencem priljubljeno, rekel bi sveto drevo. Kakor čisla Nemeč hrast, Grk oljko, Arabec palmo, Indijec smokvo, tako čisla Slovan lipo saj je lipa doma v Rusiji. Iz Rusije, kjer je še danes veliko lipovih gozdov, so prinesli slovanski rodovi lipovo seme tudi v naše kraje. Pod okriljem prijetno dišečega lipovega cvetja se je vršilo od otroških pa do poznih let veselo in žalostno življenje starih slovanskih očancev. Vsaka stara lipa bi nam lahko veliko povedala, če bi mogla govoriti o zgodovini naše davno pretekle dobe.«

Katero drevo velja za simbol slovenstva in tudi slovanstva?

Lipa velja za simbol slovenstva in tudi slovanstva.

Kdo se je shajal pod lipo? Katero drevo je bilo središče vaškega družabnega življenja? Kaj se je pod lipo delilo v imenu bogov in ljudstva? Pod katerimi drevesom se je razsojalo in odločalo o skupnih zadevah, kar je počel župan s pomočjo članov dvanajstije (vaških starešin)?

Pod njo so se stoletja dolgo shajali vaški oziroma ljudski zbori. Bila je središče vaškega družabnega življenja. Pod njo se je že v davnih predkrščanskih časih pravica delila v imenu bogov in ljudstva. Pri razsojanju in odločanju o skupnih zadevah so pod lipo županu stali ob strani člani dvanajstije ali vaški starešine, kot je določala prastara slovenska navada, imenovana tudi »consuetudo sclavorum«, po slovensko slovenska navada ali slovenska pravda.

¹ Prirejo po: Kolman, A. 2016. Drevesa: miti, legende, zdravlilnost, 1. del. Preddvor: Sebur

Kako so sprejemali odločitve dvanajstije? Kako je dvanajstija označevala posamezne glasove oziroma količine pri drugih dejavnostih: menjavi blaga, dajanju posojil ...?

Odločitve dvanajstije so sprejemali z glasovanjem, posamezne glasove pa so označevali tako, da so jih vrezali na palico, imenovano rovaš. To je bila po dolgem preklana palica, pogosto iz lipovega lesa, na katero so z zarezi označevali količino česa: pri menjavi blaga, posojilu, glasove pri volitvah. Do danes se je ohranil izrek »To gre na moj rovaš«, kar pomeni »To gre na moj račun« (Slika 1).

Slika 1: Rovaš

Pod katerim drevesom so se odvijala srečanja več dvanajstij?

Tudi srečanja več dvanajstij, ki so se imenovala večje, so se večinoma odvijala pod lipo. Svoje sklepe so potrdili z javno prisego, ki se je v slovenščini sprva imenovala rota. Šele po pokristjanjenju je ta starodavni slovenski pravni izraz zamenjala prisega. Najstarejši ohranjeni dokument, ki priča o obstoju te starodavne slovenske pravne institucije »pod lipo« je iz 8. stoletja. Gre za listino bavarskega vojvode Tassila, ki omenja 30 Slovencev, v katerih imenu je zaprisegel župan Physso (XXX Sclavos, quos coniuavit ille iopan qui dicitur Physso). V Beneški Sloveniji je v 19. stoletju obstajalo in delovalo še 36 dvanajstij.

Na vseljuski Veči na Gosposvetskem polju so Slovenci izvolili in potrdili svojega vojaškega vodjo - vojvodo in v mirnem času kralja. Tako je bil na primer Samo najprej izvoljen za vojaškega vodjo ali vojvodo, ki je Slovence vodil v upor zoper Obre ali Avare, pozneje pa so ga izvolili še za kralja oz. krala (tudi krola), kar je bil star slovenski izraz. Kral je bil izvoljeni predstavnik ljudstva in je moral priseči ljudstvu, da mu bo služil, ga varoval in spoštoval njegove pravice. Status slovenskega kralja je bil s tem popolnoma drugačen od statusa evropskega dednega Koniga in kinga, ki mu je priseglo ljudstvo, da mu bo služilo in spoštovalo njegovo voljo. Izvoljeni vladar je sprejel oblast iz rok ljudstva na ustoličevanju znamenitem in v svetovnem merilu neprimerljivem obredu. Sam obred ustoličenja na knežjem kamnu, v zgodovinskih virih imenovan Institutio Sclavenica, Slavica Lex in consuetudiem Sclavorum, je izvirna oblika vladavine ljudstva, ki nima primerjave v svetovni zgodovini.

Brez česa v srednjem veku po slovenskih krajih ni bilo nobene cerkve, gradu, vasi, trga in mesta?

Zbori in pravde pod lipo, ki so bili sestavni del starega državnega prava Karantanije, so vplivali na to, da v srednjem veku po slovenskih krajih ni bilo nobene cerkve, nobenega gradu, vasi, trga in mesta brez lipe, ki je bila vedno deležna visokega spoštovanja vseh narodnih slojev.

Kateremu drevesu izpričuje velik pomen ljudsko izročilo?

Velik pomen lipe za slovenski narod izpričuje tudi ljudsko izročilo.

Katero drevo ima osrednjo vlogo v legendi o kralju Matjažu?

Osrednjo vlogo ima lipa tudi v legendi o Kralju Matjažu. Verjetno je Kralj Matjaž le eden izmed likov priljubljenega ogrskega kralja Matije Korvina (1458-1490). Legende pripovedujejo o tem, da so bili med njegovo vladavino na Koroškem dobri časi. Drugi vladarji so se združili proti njemu in ga napadli. Po ljudskem izročilu je bil kralj Matjaž poražen na bojnem polju, kjer je stala mogočna lipa. Ostalo mu je le še toliko vojakov, kolikor jih je lahko stalo v senci te lipe. Z njimi se je umaknil v goro, ki je zagrmela in jih zaprla v votlino. Ko se bo Matjaževa brada devetkrat ovila okrog kamnite mize, se bo s svojimi zvestimi vojniki zbudil. To se bo zgodilo tedaj, ko bo na svetu največja stiska. Slovenskih rodoljubov bo ostalo le še toliko, da se bodo razvrstili v senci ene lipe. Ko bo napočil Matjažev čas, bo na božični večer pred njegovo votlino zrastle lipa. Ozelenela bo in zacvetela tako sladko, da bo vso okolico napolnila s prijetno vonjavo. Cvetela pa bo samo eno uro, od polnoči do ene ure, nato se bo posušila. Kralj Matjaž bo medtem potegnil svoj meč iz nožnice in zbudil svojo vojsko. Peljal bo svoje

zveste vojake iz votline v boj zoper sovražnike slovenskega ljudstva. Duh lipovega cvetja bo krepil v boju utrujene vojščake in ranjence v hipu ozdravljaj. Veter, ki bo nosil vonj lipe po deželi, bo navdihnil ljudi, da se bodo pridružili Matjaževi vojski. Zbirališče bo pri košati lipi, od koder bodo šli v boj za staro vero in pravico. Za orožje bodo prijeli vsi, mladi in stari. Poslednji boj se bo vodil na istem polju in pri isti lipi, kjer je bil Matjaž nekoč poražen. Matjažev boj, ki se je začel na Božič, bo trajal do sv. Jurija. Na jurjevo pa bo Matjaž na suho lipo obesil svoj ščit in tedaj bo znova ozelenela. Pri kamniti mizi na polju pod lipo, ki ima sedem vrhov, bodo potem sklenili mir in v deželo se bodo vrnili nekdanji zlati časi, kakršne so poznali že pod kraljem Matjažem.

Kaj v legendah o kralju Matjažu pooseblja kralj Matjaž oziroma lipa?

V legendah o kralju Matjažu je polno simbolike, osrednji figuri pa sta seveda kralj Matjaž in slovensko sveto drevo - lipa. Kralj Matjaž pooseblja slovenski narod, lipa pa korenine, h katerim se mora naš narod vrniti, če želi ne le preživeti, ampak živeti svobodno, srečno in zadovoljno.

Kaj vse govori o velikem pomenu lipe v zgodovini slovenskega naroda?

O velikem pomenu lipe v zgodovini slovenskega naroda govorijo mnoge legende in ljudske pesmi, pa tudi zgodovinski dogodki. Na Lurnskem polju (Lurenfeld) blizu Špitala na Koroškem stoji majhna cerkva svete Marije Magdalene. Ob vhodu v cerkvico je v nemškem jeziku zapisano: »Tukaj, kjer stoji idilična cerkva svete Magdalene, je bilo pred več kot 1200 leti naravno svetišče Slovencev. Legenda pripoveduje, da so na tem kraju v davnih časih rasle tri lipe, kamor so romali Slovenci in čistili svoje bogove. V 8. stoletju je izbruhnila bitka med staroverci in pokristjanjevalci. Zadnji izmed slovenskih kmetov je bojda, preden je umrl, izgovoril prerokbo: »Ko bodo lipe tretjič zacvetele, se bomo vrnili in maščevali!«

Lurnsko legendo je moč najti tudi v delu Jakoba Kelemine Bajke in pripovedke slovenskega ljudstva, ki je izšlo leta 1930 v Celju. Gre za bajko pod številko 257, ki se povsem ujema z zgoraj navedenim nemškim besedilom v cerkvi sv. Magdalene na Lurnskem polju in se glasi: »Nedaleč od stare Teurnije proti Dravi stoji na Lurnskem polju kapela sv. Magdalene. Dalje gori so tri ponikve, imenovane Krvave krnice. Tukaj so baje Franki potolkli Slovence in razdrli žrtvenik njihovega malika. Umirajoči Mike, to je višji duhoven, je izgovoril sledeče maščevalne besede: »Kadar bodo lipe trikrat zrastle iz posvečenega zemljišča, bodo Slovenci poiskali tam zakopani dremelj (buzdovan, batog) in v krvavem boju bo žena v bližini stanujočega Partuša ubila z burkljami edinega pri življenju ostalega nemškega vojvodo. Vendar bodo Slovenci zmagali in zopet bo vstalo Borutovo kraljestvo.« Lipe stoje še dandanašnji. Ko so se leta 1736 spuntali milštatski kmetje proti gosposki, so iskali dremelj (prav tako tudi v francoskih časih), a ga niso našli. Našel ga bo pa sin kmetice Partušice, ki ga bo rodila baš na Krstnikovo opolnoči. In tedaj bo tudi vstal Kralj Matjaž iz gore.«

Katera je najstarejša slovenska lipa?

Stare lipe spadajo med naše najpomembnejše dendrološke spomenike. Najstarejša lipa na Slovenskem je t. i. Najevska lipa ali točneje Najevnikov lipovec (*Tilia cordata*), ki je po nekaterih navedbah celo najstarejša lipa na svetu. Raste ob domačiji Osojnik (po domače Najevnik) na Ludranskem vrhu (754 m) južno od Črne na Koroškem, pod najmlajšim slovenskim vulkanom Smrekovcem (Slika 2).

Slika 2: Najevska lipa (Najvenikov lipovec)

Katere so lastnosti Najevske lipe?

Mogočna lipa velja za najdebelejše drevo v Sloveniji. Gozdarski inženir Sgerm ji je leta 1969 izmeril 11,24 metra obsega debla v prsni višini. Sega kar 25,5 metra v višino. Danes je ta lipa tako velika in mogočna zato, ker je deblo domnevno zrastle iz sedmih (po nekaterih podatkih celo iz dvanajstih) debel, česar pa ne bomo nikoli gotovo vedeli, saj je lipa danes votla. Ker je s strani in v sredini votla, se tudi njene starosti z običajnimi postopki ne da ugotoviti. Ocenjujejo jo na 770-800 let. Najverjetnejšo starost izdaja letnica 1222 na bližnjem kužnem znamenju.

Katere so legende povezane z Najevsko lipo?

Legenda pripoveduje, da je imel kralj Matjaž pod to lipo privezanega svojega vranca. Turki so se menda ustavili pod to lipo in jedli z zlatimi žlicami, ki pa so jih menda v naglici zakopali pod korenine, ko so morali bežati pred vojsko kralja Matjaža.

Katero drevo so zasadili na Slovenskem, če so se zgodili pomembni dogodki npr. v času zmag nad Turki in kasneje?

V času zmage nad Turki so marsikje po Sloveniji sadili lipe kot simbol zmage. Verjetno se je po tem na Slovenskem ohranil običaj, da so pomembne dogodke počastili z zasaditvijo lipe.

Tudi Napoleonov lipov drevored v Logatcu je menda bil zasajen l. 1810 v spomin zgodovinsko pomembne poroke med Napoleonom Bonapartejem in Marijo Luizo, hčerjo avstrijskega cesarja Franca 1. Svoj čas je drevored nosil Luizino ime, čez čas pa se je zanj uveljavilo ime Napoleonov drevored. Po neki drugi razlagi je bil lipov drevored v Logatcu zasajen v času po francoski revoluciji, ko se je v Franciji uveljavilo sajenje »dreves svobode«. V tistem času so menda zasadili skoraj 60.000 dreves, zato obstaja možnost, da je drevored nastal ob nastanku Ilirskih provinc in morda simbolično prikazuje francosko osvoboditev izpod avstrijske vladavine (Slika 3).

Slika 3: Napoleonov lipov drevored v Logatcu

Kateri boginji ljubezni in lepote je bila pri starih Slovanih posvečena lipa?

Pri starih Slovanih je bila lipa posvečena boginji ljubezni in lepote Ladi.

Na kakšen način je lipa ohranila svoj sveti značaj tudi v času krščanstva?

S krščanstvom se je odnos do lipe sicer spremenil, vendar je lipa ohranila svoj sveti značaj. Po verovanju kristjanov je lipa namreč dajala zavetje Materi Božji, po nekaterih legendah pa naj bi se Mati Božja spuščala z nebes na zemljo prav po lipi.

Kakšne lastnosti so prepisovali lipi, ki so jih sadili ob cerkvah, domovih in pokopališčih?

Lipe so sadili ob cerkvah in domovih, pa tudi na pokopališčih. Verjeli so, da je:

- spanec pod lipo zdravilen in
- da v lipo nikoli ne udari strela, zato so jih sadili blizu domov in se pred strelami zatekali v lipovo zavetje.

Lipovo vejo so zatikali sredi pašnika, da se:

- krave ne bi razbežale ali
- da jih ne bi napadale divje zveri.

Kaj so Hercegovci držali nad glavami mladoporočencev v času poročnega obreda in zakaj?

Hercegovci so na poročnem obredu nad glavami mladoporočencev držali lipovo vejo, kar naj bi prinašalo srečo in zaščito.

Zakaj so na jurjevo in na trojico z lipovimi vejami okrasili dom in hlev?

Na jurjevo in na trojico so z lipovimi vejami okrasili dom in hlev. Lipove vejice so zatikali pod streho, kar naj bi dom varovalo pred strelami in požarom. Lipa je veljala za zaščito pred zlom in uroki.

Katero drevo je simbol prijateljstva?

Lipa je tudi simbol prijateljstva.

Katere vloge ima lipa v ljudski medicini?

Lipa je imela pomembno vlogo tudi v ljudski medicini:

- na njo so prenašali razne bolezni,
- v deblo lipe so zatikali koščke bolnikovih oblačil,
- z lipovim dimom so dimili bolne ljudi in živali.

Katero drevo so sadili tudi ob džamijah in drugih verskih objektih v Bosni in Hercegovini?

Zanimivo je, da so lipe sadili tudi ob džamijah in drugih verskih objektih v Bosni in Hercegovini. Ena med najstarejšimi lipami na Balkanu je bila tako lipa v haremu džamije sultana Ahmeda v Bugojnu, ki je bila poškodovana v času balkanske vojne 1992-1995. Leta 2005 so jo posekali in na njenem mestu posadili dve novi lipi.

V letih 1629-30 je neki duhovnik poročal v Rimu, da narod v Bosni časti neko drevo, ki ga imenujejo lipa: »Vsako deveto luno k tej lipi prihajajo kristjani in muslimani, ji prinašajo darove in sveče. Župnik iz bližnjega kraja opravlja pod to lipo mašo in zbira darove od prisotnih.«

Katero drevo je kult čaščenja pri vseh slovanskih narodih? Po katerem drevesu so dobila ime številna naselja? Kako se imenuje mesec pri Južnih Slovanih, ko cvetijo lipe? Kateri mesec je imenovan po lipi v Rusiji, Ukrajini, na Poljskem, Češkem in Slovaškem?

Kult čaščenja lipe srečamo pri vseh slovanskih narodih. Po lipi so dobila ime številna naselja, pri južnih Slovanih, razen pri Slovencih, je ime meseca, ko cvetijo lipe, lipanj. V Rusiji, Ukrajini, na Poljskem, Češkem in Slovaškem je po lipi imenovan 7. mesec, saj tam lipe cvetijo šele takrat (lipec, lipen, lipiec, liepa, lipen.)

Katero drevo imajo upodobljeno v svojem grbu mnoga slovaška, ukrajinska in ruska mesta?

Mnoga slovaška, ukrajinska in ruska mesta imajo v svojem grbu upodobljeno lipo kot na primer rusko mesto Lipeck: zelena barva simbolizira zemljo in plodnost, rdeča barva simbolizira zmago pogumnih vojščakov v boju proti Tatarom in Mongolom, pet gričev pa pokrajine, ki so združene v Lipecki guberniji (Slika 4).

Slika 4: Grb ruskega mesta Lipeck

Kdaj je postala lipa češki nacionalni simbol?

Lipa je imela pomembno vlogo v zgodovini češkega naroda. Sredi 19. stoletja je lipov emblema uporabljala češka patriotska organizacija Slovanska liga, ki se je borila za enakopravnost slovanskih narodov z drugimi narodi v Avstro-Ogrski. Od takrat je lipa postala češki nacionalni simbol.

Pred razglasitvijo slovenske samostojnosti je imela Socialistična republika Slovenija v svojem grbu, ki ga je oblikoval tržaški arhitekt Branko Simčič (1912-2011) v obrobi žitno klasje, prepleteno z rdečim trakom in lipovim listjem (Slika 5).

Slika 5: Grb Socialistične republike Slovenije

Monetarna valuta slovenska lipo, katere idejni vodja je bil Bogdan Oblak - Hamurabi, je bila neuradna slovenska valuta. Pripravljala se je izdaja bankovcev v več vrednostih, vendar je do natisa spomladi leta 1990 prišel le bankovec za eno lipo. Slovenska politika ni bila naklonjena ideji o lipi kot nacionalni valuti, medtem ko je leta 1994 Svet Narodne banke Hrvaške sprejel odločitev o uvedbi novih bankovcev in kovancev, ki so jih poimenovali kuna in lipo (Slika 6).

Slika 6: 1 Prednja stran bankovca za 1 lipo

Simbol česa je lipo v grški mitologiji? Kaj pripoveduje mit o nimfi Filiri in bogu Kronusu?

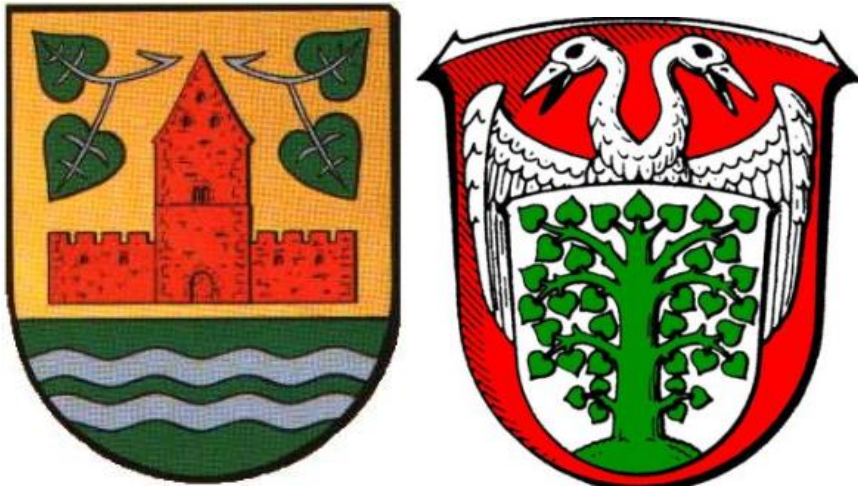
V grški mitologiji je lipo simbol nežne predanosti. V lipo se je po neki grški mitološki legendi spremenila nimfa Filira. Legenda pripoveduje, da se je v prelepo nimfo Filira naro zaljubil Kronos, bog zakonodajalec in gospodar časa. Kronos je bil znan po nezvestobi. Lepa Filira mu je skušala pobegniti tako, da se je spremenila v kobilico. A ni se dal ugnati, se tudi sam spremenil v konja, nimfo ujel in jo posilil. Iz tega nasilnega dejanja se je rodil kentaver Kiron, napol človek, napol žival, ki se mu je odrekla celo njegova mati. Bogove je prosila, naj jo spremenijo v lipo.

Katero drevo je bilo od germanske boginje Freye, ki je bila boginja ljubezni, sreče in plodnosti?

Pri Germanih je bila lipo drevo boginje ljubezni, sreče, plodnosti in doma Freye. Germani so se srečevali pod lipo, kjer naj bi dobivali sporočila iz sveta bogov. Kristjanizacija lipi ni odvzela božanskega statusa, le prejšnje podobe Freye so uničili in jih zamenjali s podobami Matere Božje.

Kje so bili upodobljeni lipovi listi za časa Karla Velikega v 8. stoletju? Katera dva nemška mesta imata upodobljene lipove liste dandanes?

Že v 8. stoletju v času Karla Velikega je imela lipo že vsaka evropska vas, lipovi listi pa so bili upodobljeni v mnogih nemških viteških in deželnih grbih in še danes jih najdemo v grbu nemških mest Lindaua (Linde je nemško ime za lipo) in Hessna (Slika 7).

Slika 7: Grba mest Lindaua in Hessen

Kateri usodni pomen ima lipa v najpomembnejšem delu nemške junaške epike Pesnitev o Nibelungih iz 13. stoletja?

V najpomembnejšem delu nemške junaške epike »Pesnitev o Nibelungih« (Das Nibelungenlied) iz 13. stoletja ima lipa usoden pomen za glavnega junaka Siegfrieda. Junaški Siegfried je pod lipo ubil zmaja Fafnira. Okopal se je v zmajevi krvi, kar naj bi mu prineslo popolno neranljivost oziroma zaščito. Toda z lipe je na njegov hrbet padel lipov list točno na sredino med obema lopaticama. Pozneje je Siegfrieda pod lipo ubil njegov nasprotnik Hagen, čigar puščica je junaka zadela točno med lopaticama in mu predrla srce.

Kaj je najslavnejši nemški srednjeveški pesnik Walter von der Vogelweide pogosto opeval v svojih pesmih? Kaj je povedala nemška srednjeveška redovnica Hildegard iz Bingna v zvezi z lipo?

Najslavnejši nemški srednjeveški pesnik Walter von der Vogelweide je lipo pogosto opeval v svojih pesnitvah. Hildegard iz Bingna (1098-1179), nemška srednjeveška redovnica, ki je imela vse življenje vizije in ta znanja prenašala ljudem, je lipo imenovala čudežno drevo, ki pomaga pri vrsti bolezni, in jo priporočala tudi proti kugi, ki je takrat razsajala po Evropi. Pri boleznih oči je svetovala polaganje svežih lipovih listov na oči in kot izjemno zdravilno sredstvo dodajanje lipovega pepela v moko za kruh.

Njena knjiga Materia Medica je vir podatkov o srednjeveški medicini in hkrati prvi srednjeveški zdravniški zapis.

Kateri dve lipi sta najpogostejši v Sloveniji?

V severnem zmernem pasu raste okrog 60 vrst lip. Pri nas sta najpogostejši lipi *Tilia platyphyllos*, imenova lipa, pa tudi:

- navadna lipa,
- bela lipa,
- prava lipa,
- velikolistna lipa,
- inaka ali jenaka lipa in
- lipovka (Slika 8).

Slika 8: Navadna lipa (*Tilia platyphyllos*)

Tilia cordata ali lipovec, imenovan tudi:

- črna lipa,
- lipak,
- lipnik, in
- malolistna lipa (Slika 9).

Slika 9: Lipovec (*Tilia platyphyllos*)

Katere so botanične lastnosti navadne lipe (*Tilia platyphyllos*)?

Lipa (*Tilia platyphyllos*) je listopadno drevo, ki zraste do 40 m v višino. V gozdnih sestojih je njena krošnja vitka, medtem ko posamezno stoječa drevesa razvijejo široko krošnjo. Mladi poganjki so vedno žarnetasto dlakavi. Pecljati listi s srčastim listnim dnom so kratko koničasti in imajo ostro nazobčan rob. Dno listne ploskve je razločno asimetrično, listni pecelj pa je nasprotno od lipovca dlakav. Običajno je po dva do pet rumenkastih, močno dišečih cvetov združenih v viseča kobilasta ali latata socvetja. Na bazi je vsako socvetje zraslo z ozkim podpornim listom.

Plodovi so kroglasti, ob zrelosti svetlo rjavi oreški imajo po pet različnih vzdolžno potekajočih reber. So tako čvrsti, da jih s pritiskom prstov nemoremo zmečkati (Slika 10).

Slika 10: List navadne lipe

Lipovec (*Tilia cordata*) je do 30 metrov visoko listopadno drevo. a njegovem kratkem deblu se razvije široka krošnja. V gozdnih sestojih je deбло višje, krošnja pa ožja. Črnkasto sivo lubje je vzdolžno izbrazdano. Mladi poganjki so običajno brez dlak. Listi so skoraj okrogli in koničasto priostreni, dno listne ploskve pa je srčasto. Listni rob je drobno do grobo nazobčan, listni pecelj pa je gol. Od 3 do 10 rumenkastih cvetov je združenih v kobilasta socvetja, ki visijo z vej. Na bazi je vsako socvetje zraslo z ozkim podpornim listom. Plodovi so majhni kroglasti oreški, ki jih s prsti z lahko stisnemo (Slika 11).

Slika 11: Lipovec (*Tilia cordata*)

Katere so lastnosti cvetov lipe?

Cvetovi lipe vsebujejo eterično olje s farnezolom, flavonske glikozide, saponine, sluzi, čreslovine, sladkorje, vosek, gumo, manitol, do 240mg% vitamina C, tartarate in manganove soli.

Katere so lastnosti plodov lipe? Po čem je lipa dobila ime?

Plodovi vsebujejo od 30 do 58 % maščobnega olja, ki je podobno olivnemu. Verjetno je prav visoka vsebnost maščobnega olja razlog za poimenovanje lipe: grško ime lipos pomeni .namreč maščoba, enako tudi praslovansko lepiti, kar verjetno izhaja iz indoevropskega leipo - lepljiv. Verjetno je beseda prvotno pomenila »tista, ki vsebuje lepljivo, mastno snov«.

Katere učinke na telo imajo lipovi cvetovi? Katere zdravilne učinke ima čaj iz lipovih cvetov?

Cvetovi so:

- diaforetik,
- antipiretik,
- ekspektorant,
- antispazmodik,
- sedativ in
- antidiaroid.

Katere zdravilne učinke ima čaj iz lipovih cvetov?

Čaj iz lipovih cvetov:

- pospešuje potenje pri vročinskih okužbah,
- pripomore k temu, da se iz telesa izločajo strupene snovi,
- priporočajo ga tudi ledvičnim bolnikom,
- proti bronhitisu in pri vnetju dlesni.

Za kaj vse se uporablja lipov čaj v ljudskem zdravilstvu?

V ljudskem zdravilstvu je lipov čaj poznan kot:

- sredstvo za čiščenje krvi, ker naj bi naredil kri bolj tekočo in s tem preprečeval aterosklerozo, vnetje žil, angino pectoris in infarkt;
- ker je tudi rahel diuretik, je zelo primeren za bolnike s protinom in revmatizmom.

Za katere ljudi ni priporočljivo dolgotrajno uživanje lipovega čaja?

Velja pa opozorilo, da dolgotrajno uživanje lipovega čaja ni priporočljivo za ljudi s šibkim srcem.

Za kaj priporoča francoski fitoterapevt Maurice Messegue lipov čaj?

Sloviti francoski fitoterapevt Maurice Messegue v svoji knjigi Narava ima vselej prav pravi, da je narava najboljši zdravnik, ker pozdravi tri četrtine vseh bolezni. Za mirno spanje in pomiritev priporoča skodelico lipovega čaja ali lipovo kopel.

Za zdravljenje katerih bolezni se uporablja lipovo lubje oziroma lipov pepel?

Lubje se uporablja pri zdravljenju jetrnih bolezni, lipov pepel pa je v ruskem ljudskem zdravilstvu visoko cenjen kot sredstvo za zdravljenje tahikardije in aritmije.

Za kaj se v zdravilstvu uporablja lesno oglje?

Lesno oglje ima veliko sposobnost absorpcije strupov in plinov pri črevesnih boleznih, uporablja se tudi za posipanje po gnojnih ranah.

Kako z lipo zdravimo migreno in glavobole oziroma, če smo pojedli, kaj strupenega?

Andrej Dvoršak v svojih Padarskih bukvah s podnaslovom Tisočletje ljudskega zdravilstva piše:

»Z lipo lahko zdravimo tudi migreno in glavobole. Potrebujemo lipovo oglje, ki veže nase ogromne količine vode in skupaj z njo razne strupe, ki so se nabrali v našem telesu. Ti so pogosto vzrok bolečinam v glavi, in ko jih odstranimo, skupaj z njimi izginejo tudi bolečine. Lipovo oglje pa je splošno znano ljudsko zdravilo zoper zastrupitve. Kdor je pojedel kaj strupenega, so mu dali najprej v prah zdrobljeno oglje, uro kasneje še klistir ter odvajala, denimo čaj iz krhlike, da se je znebil nezaželenih snovi«.

Za katera zdravljenja so še uporabljali lipovo oglje?

»Prav tako so lipovo oglje uporabljali za zdravljenje:

- kožnih bolezni,
- raznih ran in turov, ki so se potem, ko so ga posuli po njih, hitreje celili«.

Katera vrsta lipe ima po izkušnjah ljudskega zdravilstva večje zdravilne sposobnosti?

Iz izkušenj ljudskega zdravilstva izhaja, da ima lipovec veliko večjo zdravilno sposobnost od navadne lipe.

Za kaj je lipa še zelo cenjena?

Lipa je cenjena tudi zaradi zelo dobre medonosnosti. Pri visokih temperaturah nad 30° C in visoki zračni vlažnosti pa lipov vonj čebele omamlja.

Kakšne lastnosti ima lipovčev les?

Lipovčev les je:

- najbolj lahek od vseh evropskih vrst lesa,
- zelo mehak,
- prožen,
- vendar slabo obstojen.

Kje vse se uporablja lipovčev les?

Uporabljajo ga v:

- strugarstvu,
- mizarstvu,
- rezbarstvu,
- za izdelavo risalnih desk,
- igrač,
- škatel za cigare,
- kalupov,
- orgel,
- klavirjev in pihal,
- cokel,
- furnirja,
- za pridobivanje celuloze in oglja
- za risanje ter
- za izdelavo črnega smodnika.

Za kaj so včasih uporabljali ličje iz lubja lipe?

Ličje iz lubja so včasih uporabljali:

- v vrvarstvu za pletenje vreč, košar, obutve in rogoznic;
- za povezovanje v vrtnarstvu in vinogradništvu;
- pri nas so iz ličja izdelovali pastirske plašče, t. i. ličnike.

Za kaj so uporabljali lipovo mleto olje?

Mleto oglje so včasih uporabljali kot odličen zobni prašek.

Zakaj so naši predniki cenili lipo in sicer skorjo, lipove, vejice, lipov les, lipovo cvetje? Kaj so izdelovali iz lipovega medu? Kako se izdeluje medica, ki je medeno vino?

Naši predniki so lipo cenili, ker jim je dajala vrsto dobrin: iz skorje so pletli preproge in sandale, iz vejic so izdelovali t. i. »venike« za savno, iz mehkega lipovega lesa so izdelovali posodo, čaj iz lipovega cvetja je veljal za odlično zdravilo, dišeči lipov med pa za najboljšo poslastico in seveda osnovo za slavno slovansko medico. Medica je v resnici medeno vino, saj je pridobljena iz vodne raztopine medu, ki jo izpostavimo procesu fermentacije s kvasovkami. Te pretvorijo v medu prisotne sladkorje v alkohol, ogljikov dioksid in številne aromatične spojine, ki oblikujejo njen značilni okus.

Katera je bila najljubša pijača Slovanov?

Slovenski rimskokatoliški duhovnik, pisatelj in prevajalec France Jaroslav Štrukelj (1841-1890) je v svojih zapisih Zemljepisni in narodopisni obrazi, ki jih je objavljala tudi v Kmetijskih in rokodelskih novicah, zapisal, da je bila medica najljubša pijača Slovanov. Na slavnostih so jo pili iz roga, ki je šel ob pesmi in zdravljicah iz roke v roko. Avtor naprej razlaga: »Od Slovanov prešla je medica v vse kraje severne Evrope. Stari Skandinavci so mislili, da jim bode sreča na drugem svetu šele tedaj popolna, kadar bodo mogli pri mizi boga Odina piti medico iz lobanj svojih neprijateljev, katere so sami pobili.«

Katera pijača se je uporabljala v staroslovanskem obredju? Kako se je zgodil nastanek medicine? Kako poteka izdelava medicine po zapisih Franca Štruklja?

V staroslovanskem obredju se je uporabljala predvsem medica, pridobljena iz lipovega medu. Nastanek medicine je bil morda res povezan z naključjem, ki ga opisujejo nekateri avtorji, ko navajajo, da je »pozabljeni« med v posodi zavrel in se spremenil v medico. France Jaroslav Štrukelj pa v svojem zgoraj omenjenem zapisu opisuje postopek za izdelavo medicine takole: »Posodo, v kateri ima medica prevreti, postavijo v tako shrambo, v kateri je 20-25° C toplote. Vre tako kot vino. Glavno vrenje traja 2-3 mesece, potem se medica pretoči in pusti, da dozori ali da se uleže. Mlada medica je še sladka, medenega okusa, in to kaže, da se v nji ni še ves sladkor razkrojil. Če medica dalj časa poleži, tedaj zgubi medeni okus popolnoma. Stara medica, ako se je z njo dobro ravnalo, ne zaostaja v svojem okusu niti za najboljšimi španjolskimi vini, samo da ni tako močna. Medica ima na vse to še vrlo aromatičen vonj, torej je med vsemi drugimi pijačami najbolj podobna pravemu vinu. Ako dostavimo še to, da je medica najzdravejša in najugodnejša pijača, tedaj se ni čuditi, da so jo stari Slovani tako ljubili.«

Katere so značilnosti Prvih Prešernovih razglednic?

Damir Globočnik v svojem članku »Prve Prešernove razglednice«, objavljenem v reviji SRP 121/122, navaja, da so bile razglednice okrog l. 1900 sicer namenjene počastitvi 100. obletnice Prešernovega rojstva, hkrati pa tudi prebujanju narodne zavesti. Na eni takih razglednic, ki je bila natisnjena verjetno L 1897 v tehniki litografije ali kamnotiska v tiskarni Th. Bohm v Novem mestu na Moravskem, je upodobitev Vodnika, Prešerna in Simona Gregorčiča v treh lipovih listih s cvetjem in verzi iz Gregorčičeve pesmi »Bratje, v kolo se vstopimo!«.

Slika 12: Prve Prešernove razglednice